

Boşanmanın Çocuklara Etkisi, Çocuğa Söylenmesi ve Ebeveyn Yabancılaşması: Derleme Çalışması

Effect of Divorce on Children, Expression to the Child and Parental Alienation: Review Study

Mert GENİŞ¹, Bengü TOKER¹, Mehmet ŞAKİROĞLU²

¹Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile Danışmanlığı

²Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü

ÖZ

Boşanmanın, çocuğun ruh sağlığı üzerinde birçok sonucu olmakla birlikte, bu sonuçlar olumlu ve olumsuz olmak üzere çeşitlidir. Boşanma sonrası ebeveynler ve çocuk arasında yeni bir düzen kurulmakta, ilişkiler de yeniden şekillenmektedir. Bu çalışmada, boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri, çocuğun boşanma sonrası yaşadıkları, süreçte yaşadığı olumlu ve olumsuz deneyimler, yaş dönemine ve cinsiyete göre boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri hakkında bilgiler alan yazından yararlanılarak sunulmuş; boşanmanın çocuğa söylenirken nelere dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiş ve ebeveyn yabancılaşma olgusu açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: şanma, çocuk psikolojisi, derleme

ABSTRACT

Although divorce has many consequences on the child's mental health, this consequences varies both positive and negative. After divorce, a new order is established, the relations are reshaped between the parents and the child. In this study, information presented about effects of divorce on children, the child lives after the divorce, positive and negative experiences in the divorce process and difference of effects of divorce on children by age and gender in the literature; also what to consider in the divorce process while explaining the divorce to the child and the parenting alienation concept also explained.

Key Words: Divorce, child psychology, review article

1. GİRİŞ

Boşanma ve Çocuk

Aile, toplumun temelini oluşturan önemli bir sosyal çevredir ve çocuk için önemi oldukça büyüktür; dolayısıyla bağlı olduğu bireylerin ihtiyaçları olan sevgiyi, şefkati ve bakımı veren en doğal ortamlardan birisidir (1). Evlilik ise kadın ve erkeği birbirine bağlayan, çocuklara statü sağlayan, toplumun büyük bir kısmının onayladığı, yasal bir ilişki şeklidir (2). Kurulan evlilik ilişkisinin mahkeme kararı ile sona erdirilmesine de boşanma denir. Bu süreç modern toplumun krizlerinden biri olarak görülmektedir (3). Evlilikteki sorunların çözülmemesi nedeniyle ailenin dağılması olayı olan boşanma; ilk olarak düşünsel boyutta ortaya çıkar,

Sorumlu Yazar: Mehmet ŞAKİROĞLU

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, Aydın, Türkiye
mehmet.sakiroglu@gmail.com

Geliş Tarihi: 04.02.2019 – Kabul Tarihi: 15.07.2019

kişilerin bu kararı vermesi zor bir bilişsel süreçtir. Daha sonra duygusal boyutla birleşir ve hukuki karar ile kesinleşir. Kişilerin yeni bir yaşam düzeni kurmalarıyla sonlanan bu süreç içerisinde ekonomik, psikolojik ve sosyal boyutlar gibi bazı boyutları içerir (4).

Boşanma, çocuğun ruh sağlığı üzerinde sadece olumsuz sonuçlara sebep olmamakta, bazen olumlu sonuçlar getirdiği de gözlenmektedir. Çatışmanın bitmesi, sağlıklı bir tek ebeveynli ailenin kurulması, iki ebeveynle daha iyi ilişkilerin kurulması ya da sorunlu ebeveynle daha az temasa geçilmesi ve ailedeki istikrar çocuğun iyi olma halini olumlu etkilemektedir (5). Amato (2000), yaptığı bir boylamsal çalışmanın sonucunda mutsuz bir evliliğin boşanmayla sonuçlanmasının çocuklar üzerinde daha olumlu etkiler bıraktığını gözlemlemişlerdir (6).

Çocukların Boşanma Sonrası Yaşadıkları

Çiftlerin boşanmalarının ve sürecin tamamlanmasının ardından çocuklar da boşanmış aile çocukları olarak anılmaktadır ve bunun çocuklar üzerinde duygusal, sosyal, davranışsal, psikolojik, akademik ve ekonomik etkileri vardır. Boşanmış ebeveynlerin çocukları zamanında destek alamadıklarında genel olarak; öfke problemleri, kurallara karşı gelme, depresyon, güvensizlik, endişe, zayıf benlik algısı, özgüven eksikliği, geç sosyalleşme gibi sorunlar yaşamaktadırlar (7).

Hiç şüphesiz ayrılığın ilk zamanlarında boşanmanın çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri daha fazladır. Bu dönemde yaşanan olumsuz çevresel etkiler nedeniyle çocuklarda ebeveynlerine yönelik kayıp duygusu, yalnız kalma korkusu veya regresif tepkiler gözlenebilmektedir (4). Boşanma sonrası ebeveynleriyle ilişkilerinde bozulma ve ebeveynlerin duygusal desteğini kaybetme, okul başarısında düşüş yaşama, kaygılı olma, ekonomik güçlüklerle karşılaşma ve depresyon çocukların yaşayabileceği bazı problemlerdendir (8). Bunun yanında boşanmış aile çocukları akran gruplarıyla da belli başlı sorunlar yaşayabilmektedir. Çocuk, arkadaş grubu içerisindeyken kendini dışlanmış ve yalnız görebilmekte, boşanmayla ilgili sorular sorulduğunda kendini rahatsız hissedebilmektedir (9).

Çocuğun boşanma sonrasında, yanında kaldığı ebeveyn ve ayrı olduğu ebeveyn ile ilişkilerini düzenlemesi gerekmektedir (10). Çocuğun velayetini alan ebeveynin evlenmesi durumunda çocuğun hayatına giren üvey anne/babaya da uyum sağlaması beklenmekte; tüm bunların yanı sıra kendini sosyal çevresi içinde nasıl hissettiği ve algıladığı da çocuğun psikolojik durumunu etkilemektedir (8). Bazen çocukların boşanmadan etkilenmesi dolaylı olarak ebeveynin klinik rahatsızlıkları üzerinden de gelişebilir; örneğin depresyon tanısı almış ebeveynin çocuğuna bakım ve ihtiyaç duyduğu desteği verme, ilgi gösterme gibi yetileri zarar görmüş olabilir. Bu durum çocuğun boşanma sürecini sağlıklı atlatmasına engel olabilmektedir (8).

Çocukların Boşanmadan Olumsuz Etkilenmelerine Neden Olan Faktörler

Çocukların boşanma sürecinden olumsuz veya daha az olumsuz etkilenmesine neden olan bazı faktörler vardır. Olumsuz etkilenmesine neden olanlardan bazıları; çocuğun ebeveyn çatışmalarına maruz kalması, ekonomik problemler yaşaması, ebeveyn tutumlarındaki eksiklik, özellikle de annenin ebeveynlik tutumundaki tutarsızlıklardır. Bu faktörler çocuğun boşanma sürecinde iyi oluşunu daha olumsuz yönde etkilemektedir (6).

Çocuğa duygularını rahatça ifade etme olanağı verilmemesi de çocuğun bu süreçten olumsuz etkilenmesine, depresyon, kişilik sorunları, dikkat eksikliği gibi klinik problemler yaşamasına ve ayrılmayla ilgili sorunlar yaşamasına sebep olmaktadır (7). Korkut'un (2003) ülkemizde yapmış olduğu bir araştırmada ise çocukların boşanma kavramına yükledikleri anlamın, boşanma ertesi düzenlemelerin, ebeveynlerin çocuğu taraf tutmaya itmesinin çocukların depresyon ve benlik algılarını etkilediği ortaya konulmuştur (11). Önemli bir unsur da eşlerin, boşanma sürecinde ve boşanma sonrasında birbirlerinden öç almak için çocuğu birbirlerinden mahrum bırakmamaları ve çatışmayı çocuğun dışında tutmalarıdır, aksi yönde bir tutum ise çocukta ruhsal problemlerin ortaya çıkma ihtimalini arttırmaktadır (12). Boşanma süresince ve boşanmanın sonrasında esas olan, çocuğu boşanmanın bir nesnesi haline getirmemektir. Böyle bir durumun sonucunda çocuklarda antisosyal davranışlar, saldırganlık ve içe kapanıklık içeren duygu durum bozuklukları oluşabilmektedir (6).

Boşanmış aile çocuklarının ruh sağlığının; ebeveynlerin çatışmalarına şahit olmaları, ekonomik yönden sıkıntılar çekmeleri, ebeveynlerin tutumları hakkındaki eksikleri (özellikle de annelerin eksik ebeveynlik tutumları) sebebiyle olumsuz etkilendiği bilinmektedir (13). Annelerin boşanma nedeniyle tutarsız ve kabul edici bir ebeveyn tutumuna sahip olması çocuğu disiplinsizliğe yöneltmekte; bazen de çocuğun boşanma stresini ve problemini daha çok yaşamasına sebep olmaktadır (13).

Çocukların Boşanmadan Olumsuz Etkilenmemelerini Sağlayan Faktörler

Boşanmanın her çocuk üzerinde olumsuz etki yaratacağı kesin değildir. Özellikle bu sürecin nasıl ele alındığı çocuğun yaşayacağı muhtemel olumsuz durumların önüne geçebilmektedir. Çocuğun tartışmalarda aracı olarak kullanılmaması, taraf tutması için zorlanmaması, hem anneyle hem babayla sağlıklı bir ilişki kurmaya devam etmesi çocuğun en az zararla süreci tamamlaması için dikkat edilmesi gerekenler arasındadır (4,14). Bunun yanında çocukların boşanmaya uyum sağlamasında en önemli etkenlerden biri, boşanma sonrasında ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları ilişkinin kalitesidir. Boşanmanın getireceği belirsizlikler, güvensizlik, kaygı ve endişe duygularını yaşayan çocuklar için ebeveynlerin tutarlı biçimde sergileyeceği tavır oldukça önemlidir (10).

Çocuklar boşanma sonrası anne babalarının yeniden bir araya geleceklerini ümit ederler ve bunun gerçekleşmesine dair beklenti içine girerler. Anne babaların çocuklara bu durumun gerçekleşmeyeceğine dair açıklama yapmaları ve çocukların daha fazla hayal kırıklığı yaşamalarına engel olmaları gerekmektedir (7). Bunun yanında çocuklar ebeveynlerinin anlamlandıramayacağı şekilde benmerkezci yapıları nedeniyle boşanmadan kendilerini sorumlu tutmaktadırlar (4). Bu nedenle ebeveynler, çocuğun boşanma kararıyla bir ilgisinin olmadığını anlatmalı, boşanma sonrası çocuklarının gereksinimlerini karşılamaya devam etmeli ve onları sevmeye devam edeceklerini açıklamalıdır (7).

Boşanma sonrası anne babanın çocuğuyla kurduğu nitelikli ilişki ve tutarlı ebeveynlik tutumları çocuğun belirsizlik, güvensizlik, endişe gibi duygular yaşamasının önüne geçecektir. Çocukların boşanma olgusunu, nedenlerini ve süreçte onları nelerin beklediğini ebeveynleriyle rahatça konuşabilmesi, bu süreci anlamlandırması ve duygularına değer verilmesi çocukların boşanma sürecinden daha az olumsuz etkilenmesini sağlayacaktır (8). Bunun yanında, çocuğun velayeti almayan ebeveynle görüşmelerinin düzenli yapılması ve bu görüşmelerin günü, saati

konusunda çocuğa bilgi verilmesi, çocuğun bu konudaki ihtiyaçlarının gözetilmesi gerekmektedir (5).

Genel anlamda özetlemek gerekirse, Kurdek ve Siesky'e (1981) göre çocukların boşanmaya ilişkin olumlu yaklaşım sağlaması (15):

- Boşanmanın ebeveynler arasında psikolojik bir ayrılma olarak tanımlanmasına,
- Boşanma ile ilgili endişelerinin arkadaşlarıyla paylaşılmasına,
- İki ebeveyn hakkında da olumlu düşüncelere sahip olmasına,
- Boşanma deneyimi sonucunda bazı güçlü yanlar ve sorumluluklara sahip olmasına bağlıdır.

Yaş Dönemine Göre Farklılıklar

Boşanmanın çocuklar üzerinde yarattığı etkiler, bazı değişkenlere göre farklılık göstermektedir. Bunlar yaş, cinsiyet, destek mekanizmaları, anne baba arasında yaşanan çatışma, yaşanan çatışmanın derecesi, kardeşe sahip olup olmaması, diğer aile üyeleriyle ilişkiler ve sosyal çevre gibi değişkenlerdir (7). Bu derlemede boşanmanın çocukların yaş dönemi ve cinsiyetlerine göre ne şekilde farklılaştığı ele alınmıştır.

Okul öncesi dönemde üç-altı yaş grubundaki çocuklar (16);

- Boşanmanın anlamını tam olarak kavrayamamakla birlikte, anne babadan birisinin hayatında aktif olmadığını hissedebilmekte,
- Eğitime daha az istekli olmakta,
- Maddi nesnelere karşı daha fazla talepte bulunmakta,
- Sıkıntılı bir ruh haline bürünmekte,
- Daha fazla psikolojik problemler yaşamakta,
- Yaşananlardan kendisini sorumlu görebilmekte,
- Öfke hissini yoğun biçimde yaşamakta,
- Çocuğun uyku düzeninde bozulmalar ortaya çıkabilmektedir.

Boşanmadan en çok etkilenen yaş grubunun 5-6 yaş grubu olduğunu belirten Bilir ve Dabanlı (1981), ek olarak cinsiyetin de boşanmadan etkilenme için önemli bir faktör olduğunu vurgulamış ve 5-6 yaş kız grubu, 8-10 yaş erkek grubu çocukların yaşitlarına göre bu olaydan daha çok etkilendiklerini bildirmişlerdir (17).

Özellikle okul öncesi dönemde ebeveynleri boşanan çocuklar yeterli uyarıları alamadıkları takdirde çocukların sosyal gelişimlerinde gecikme gözlemlenmektedir. Boşanmanın anlamını tam olarak kavrayamayan ancak ebeveynlerden birinin artık hayatında aktif olarak rol almadığını hissedebilen okul öncesi yaş grubuna ait çocuklarda; boşanma sonrası eğitime daha az istekli olma, maddi nesnelere artan isteklilik, sıkıntılı ruh hali veya psikolojik problemler gibi birçok sorun baş gösterebilmektedir (4). Bu yaş grubu çocukların uyku ve beslenmesinde düzensizlikler, huysuzluk, içe kapanma, parmak emme, endişe ve altına ıslatma gibi bazı davranış problemleri yaşadıkları görülmüş; bunun özellikle boşanma sürecinden annenin olumsuz etkilendiği durumlarda daha fazla ortaya çıktığı gözlenmiştir (9). Yapılan çalışmalarda bu çocukların boşanma sonrası yalnızlık, üzüntü, kızgınlık gibi duyguların yanında mutluluk duygusu da yaşayabildikleri görülmüştür. Bu bize boşanma sonrası yaşanan duyguların tek boyutlu olmadığını da göstermektedir (8).

Yörükoğlu'na (2000) göre yaklaşık 9-10 yaşlarında çocuklar boşanmanın ne olduğunu tam olarak anlayabilmektedirler (18). Ebeveynleri ayrılmış ilkököl yaş dönemine ait çocuklarda geleceğe dair kaygı yaşama, dış mekân aktivitelerinden aldığı zevkte azalma, daha az oyun oynama isteği, uyku ve beslenme düzeninde bozulmalar, unutkanlık, kayıp duyguları yaşama ve derin üzüntü gibi belirtiler gözlenmektedir (5). Ebeveyni suçlama, söylenen görevleri yerine getirmeme, içe kapanma, arkadaşlarıyla ilişkilerinin bozulması, geç sosyalleşme gibi belirtiler de yine bu dönem çocuğuna ait sorunlardan bazılarıdır (9). Bunlara ek olarak çocuklar boşanmadan sorumlu tuttıkları ebeveyne karşı olumsuz duygular besleyebilmekte ve ebeveynle çocuk arasındaki ilişki zarar görebilmektedir (4).

Ergenlik döneminde anne babasının boşanmasına maruz kalmış çocuklar, ailenin ve çocukluğun kaybına dair ağır kayıp duyguları yaşayabilmekte; aile ve arkadaşlarından uzaklaşabilmekte, cinsel kimliklerinde bozulmalar yaşayabilmekte, kendisi ve kardeşleri için endişe duyabilmekte, isyankâr davranışlar gösterip kendini güçsüz ve suçlu hissedebilmektedir (5). Bu yaş dönemi çocuklar çevrelerindeki insanlara karşı daha hırçın ve öfkeli davranabilmekte, ebeveynlerinin onlara olan sevgilerinin azalacağını düşünerek kaygılanabilmektedirler (19). Richardson ve McCabe (2001) ebeveyni boşanmış ve boşanmamış olan 11-17 yaş grubu çocukların psikolojik uyumlarını incelemişler ve ebeveyni boşanmış ergenlerin yaşam doyumlarının daha düşük olduğunu tespit etmişlerdir (20).

Romantik ilişkilerin geliştiği ergenlik döneminde anne babanın boşanması, ergenin kendi romantik ilişkilerine dair algısını da etkileyebilmektedir (9). Ayrıca bu yaş grubunda dikkat edilmesi gereken noktalardan birisi de ergenin madde kullanımı ve riskli cinsel ilişkilere girme eğilimidir. Kimlik bunalımının da yaşandığı bu dönemde ebeveynlerin boşanması sorunu çocuğun bunalımının boyutlarını daha da arttırabilmektedir (4).

Boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri yetişkinlikte de devam edebilmektedir. Türkiye'de yapılan bir araştırma, ebeveynleri boşanmış olan ileri yaştaki yetişkin çocukların ilişkilerde sabırlı, fedakâr bir tutum sergilemeye çalışmaktansa boşanmayı daha kolay bir çözüm yolu olarak gördüklerini ve evliliğe bağlılıklarının düşük düzeyde olduğunu ortaya koymuştur (8).

Cinsiyete Göre Farklılıklar

Boşanmanın etkileri cinsiyete göre de bir takım değişiklikler göstermektedir. Huure ve ark. (2006) yaptıkları bir çalışmada, ebeveynleri boşanan kız çocuklarının daha çok ilişkisel sorunlar yaşarken erkek çocuklarının davranışsal sorunlar yaşadıklarını ortaya koymuştur (21). Yapılan bir diğer araştırmaya göre ise; ebeveynleri ayrılan kız çocuklarının, ebeveynleri ayrılan erkek çocuklardan daha kaygılı oldukları belirlenmiştir (1). Boşanma sonucunda kız çocukları daha çok psikolojik ve ilişkisel sorunlar yaşamakta, evlilikle ilgili daha olumsuz tutumları olmakta, ilişkilerinde daha çok kararsızlık ve memnuniyetsizlik yaşamakta (22); erkek çocukları sosyal uyumsuzluk belirtisi göstermekte, duygularını kavga ederek ifade etmekte, kendisiyle ilgilenenlere kızgınlıklarını yansıtmaktadır (23). Bunun yanında boşanan çiftlerin ergenlik çağındaki erkek çocuklarının baba ile kalması durumunda, çocuğun boşanmaya uyum düzeyi daha yüksek olmaktadır (23).

Çocuğa Boşanmanın Söylenmesi

Boşanma kararının çocuğa söylenmesi, anne babaların zorlandıkları kısımlardandır. Bunun için önce anne babanın kararlarından emin olmaları gerekmektedir. Boşanma kararı kesinleşmeden ebeveynlerin çocuklarıyla bu düşüncelerini paylaşmamaları gerekmektedir (5). Boşanma kararı alındıysa, çocuk üzerinde oluşabilecek durumlar en aza indirilmeli, bunun için anne ve babaya büyük görev düşmektedir (16).

Ebeveynler boşanma kararlarını, çocukların rahat edebileceği ve kendilerini güvende hissedecekleri, anne baba ve tüm çocukların bulunduğu bir ortamda söylemelidirler. Özellikle ev, çocuğun rahatça duygularını dışarı vurabileceği bir ortam olduğundan bu açıklama için uygun bir yer olarak görülmektedir (7).

Ebeveynler suçlama içermeyen ortak bir dil kullanmalı, samimi, ve açık, tutarlı, net bir ifadeyle çocuğun yaş düzeyine uygun açıklamalar yapmalıdırlar. Çocuğun boşanma sonrası süreçte yaşayacakları, yeni aile düzeni ve onun hayatı için nasıl bir plan çizildiği anlatılmalıdır. Çocuğun bu olaydan sorumlu olmadığı özellikle vurgulanmalı, merak ettiği sorular varsa içtenlikle cevaplanmalıdır (5). “Ben ve annen/baban eskisi kadar iyi anlaşıyoruz ve artık birlikte olmayacağız. Bunun seninle hiçbir ilgisi yok, sen bizim en kıymetlimizsin. Sana olan ilgimiz hep aynı kalacak. O da, ben de senin annen ve baban olmaya devam edeceğiz. Ama artık eskisi gibi bu evde birlikte yaşamayacağız ve annen/baban burada olmayacak, sen ise haftada bir kez mutlaka onu göreceksin. Bu karar seni üzmüş veya hayal kırıklığına uğratmış olabilir. Nasıl hissettiğini bizimle paylaşabilirsin, böylece senin yanında olabiliriz.” şeklinde bir ifade çocuğun durumu rasyonelleştirmesinde ve duygularını ifade etmesinde yardımcı olabilmektedir.

Boşanma kararı ebeveynler tarafından ifade edilirken her iki ebeveynin de birlikte olması önemlidir; zira çocuk boşanma kararını kabul etmediğinde, ebeveynler ayrılmalarına rağmen ilişkilerini çocukla devam ettireceklerini, boşanmada çocuğun etkisinin olmadığını, yaşamında problemlerle karşılaşmaması için bütün önlemleri alacağını çocuğun yaş dönemine göre uygun bir ifadeyle açıklamalıdır (23).

Çocuklar boşanma sürecinin sonunda, duygularını yeterince ifade etme imkânını bulamazsa, gelecek dönemlerinde ayrılık anksiyetesi, depresyon, dikkat eksikliği gibi problemler yaşayabilmektedir; bu yüzden çocuğun duygusal anlamda kendini ifade edebilmesini sağlayacak çözümler için ona destek olunması önemlidir (24). Çocuğun sağlıklı gelişimi için önlemler alınmalı, çocuğa aşırı korumacı bir tutum sergilemek gibi normalin dışında davranışlar sergilemekten uzak durulmalıdır (25). “Üzülecek bir şey yok, daha mutlu olacağız” gibi bir ifade kullanmaktan kaçınılmalı, süreçte dalgalanmalar olacağından çocuk bir beklentiye sokulmamalıdır.

Ebeveyne Yabancılaşma

Boşanma sonrası ebeveynler ve çocuk arasında yeni bir düzen kurulmakta, ilişkiler de yeniden şekillenmektedir. Özellikle ebeveynler arası çatışmanın artması durumunda ebeveynlik davranışlarında değişimler gözlenmektedir. Bu durum çocuğun ebeveynini reddetmesine ya da ebeveynine yabancılaşmasına sebep olabilmektedir (26). Wallerstein ve Kelly (1976) çocuğun mantıksız şekilde diğer ebeveynini görmek istememesini ya da iletişim kurmaya karşı gösterdiği direnci ebeveyne yabancılaşma olarak tanımlamıştır (27). Gardner (1985) ise

ebeveynlerden birinin diğeri ebeveyni kötüleyerek, çocuğu olumsuz etkilemesi sonucu çocuğun kötülenen ebeveyninden uzaklaşmasına “ebeveyne yabancılaşma sendromu” demiştir (28). Bazı araştırmacılar bu durumu, kızgın bir ebeveyn ile kırılğan bir çocuğun diğeri ebeveyni cezalandırmak için birlikte çalışmaları olarak tanımlamışlardır (26,29,30).

Bir ebeveynin gözle görülür hatalarının gündeme getirilerek çocukların söz konusu ebeveyne karşı yabancılaştırılması olan ebeveyne yabancılaşma (31), çocuğa uygulanan bir çeşit duygusal istismardır ve çocukların ciddi bir duygusal tacize maruz kalmasına sebep olmaktadır (29). Bununla birlikte çocukta depresyon, travma sonrası stres bozukluğu, davranış bozukluğu, antisosyal kişilik bozukluğu, cinsel kimlik problemleri, ayrılma anksiyetesi gibi birçok klinik problem de görülebilmektedir (29).

Ebeveyne yabancılaşma sendromunun hafif, orta ve ağır olmak üzere 3 şiddeti bulunmaktadır (26). Bunlar:

- Sendromu hafif şiddette yaşayan çocuğun yabancılaşması diğeriğine göre nispeten yüzeyseldir. Ebeveynle görüşmeleri devam etmektedir ancak arada bir hoşnutsuzluk yaşamaktadır.
- Orta şiddetteki vakalarda çocuk ebeveynine karşı yıkıcı ve saygısızca davranabilmektedir.
- Ağır şiddette yabancılaşma sendromu yaşayan çocuklar ise yabancılaştığı ebeveyne düşmanca davranmakta ve şiddet, istismar gibi aslı olmayan suçlamalarda bulunduğu gözlenmektedir.

Johnston, Walters ve Olesen’in (2008) 125 boşanmış aile ile yaptığı bir çalışmada, ebeveyne yabancılaşma oranının söz konusu boşanmalarda %48 civarında olduğu; %5.4 oranında annenin, %42.5 oranında babanın reddedildiği, babalara yabancılaşmanın da en fazla üç ve üzeri çocuk sahibi boşanmış ailelerde gözlendiği belirtilmiştir (32). Ülkemizde de velayet davalarının yüksek oranda anne lehine sonuçlandığı ve genelde yabancılaşılan ebeveynin daha çok baba olduğu görülmektedir (33). Yine Şen’in (2014) ülkemizde yaptığı 97 katılımcıdan oluşan bir araştırmada da, katılımcıların 69’unun eski eşleriyle aynı şehirde yaşadığı, buna rağmen çocuklarıyla belirtilen kısıtlı zamanlarda bile birlikte olamadıkları, söz konusu bu durumun ebeveyne yabancılaşmaya sebep olabileceği belirtilerek, ebeveyn ve çocuğun birbirinden uzaklaştığının altı çizilmiştir (30).

2. SONUÇ VE ÖNERİLER

Modern toplumun sık görülen krizlerinden biri olarak boşanma, boşanan bireyler kadar çevrelerini, dolayısıyla çocuklarını da etkilemektedir. Boşanmış ailelerin çocukları, boşanma sonrası yaşayabilecekleri muhtemel sıkıntılar hakkında bilgi sahibi olmalı ve gerekirse zamanında destek almalıdırlar. Saldırganlık, öfke sorunları, sosyalleşmede güçlük, regresif davranışlar desteğe ihtiyaç olduğunun bazı ipuçları olarak kabul edilebilir.

Çocuğun boşanmadan olumsuz etkilenmesinin nedenlerinden biri ebeveyn çatışmalarına maruz kalması ve tutarsız ebeveyn tutumlarıdır. Ebeveynler birbirlerinden intikam almak için diğeriğini çocuktan mahrum bırakmamalı ve çocukları, aralarındaki çatışmalardan uzak tutmalıdırlar.

İlgili literatür tarandığında, çocukların boşanmadan olumsuz etkilenmemeleri için ise anne babalarının tekrar evleneceği beklentisinden kurtulmaları, boşanmadan kendilerini

sorumlu tutmamaları ve çocuğun, velayetini almayan ebeveynle ilişkisinin belirsizlik taşınamamasının faydalı olacağı görülmektedir.

Çocukların boşanmadan etkilenme biçimleri yaş ve cinsiyete göre farklılık gösterebilmektedir. Okul öncesi dönemdeki çocuklar daha çok kendileri için endişelenirken, 9-10 yaşlarında boşanmanın anlamını tam olarak anlayan çocuklar aileleri ile ilgili kayıp algısına kapılırlar. En çok etkilenen grup olarak 5-6 yaş kız ve 8-10 yaş erkek grubu çocukları görülmekle birlikte genel olarak kız çocuklarının erkeklere göre boşanma sonrası daha çok kaygı ve ilişki sorunları yaşadığı bulunmuştur. İlerleyen yaşlarda ise, ailesi boşanmış kişilerin ilişki sorunlarını boşanma ile çözmeye daha yatkın oldukları bulunmuştur.

Boşanmanın çocuklara nasıl söylenmesi gerektiği konusu uzmanlara sıkça sorulan sorulardan biridir ve cevabı önem arz eder. Öncelikle acele etmemek ve boşanma kesinleştikten sonra aktarmak gerekir. Aktarılan yerin çocuğun kendini güvende hissettiği bir yer olması ve tüm aile bireylerinin orada bulunması tercih edilebilir. Çocuğun yaşına uygun bir dille, anne-baba ilişkisinin her zaman süreceği, onunla ilgili gelecek planlarının yapıldığı, hem psikolojik hem duygusal hem ekonomik ihtiyaçlarının karşılanacağı ve boşanmanın onun suçu olmadığını aktarmak faydalı olabilir. Hemen akabinde çocuğun boşanmayla ilgili duygu ve fikirlerinin sabırla dinlenmesi ve anlaşılması çocuğun süreçle daha kolay baş etmesini sağlayabilir.

Ebeveyn yabancılaşması sendromu boşanma sürecinin kaçınılması gereken muhtemel sonuçlarından birisidir. Ebeveynlerin birbirini kötülemesi, çocukla koalisyon arayışına girmesi ve sıklıkla diğer ebeveynle görüşmesini engellemesi bir çeşit duygusal istismar şeklidir. Boşanma sonrası çocuklar büyük oranda anne ile kalırken yabancılaşmanın yaşandığı ebeveyn baba olmaktadır. Burada annelerin kendi duygusal süreçlerinden çocukları uzak tutup babaya karşı doldurmamaları, babaların ise çocuklarıyla iletişim kanallarını açık tutma motivasyonlarını arttırmaları ebeveyn yabancılaşmasını kısmen engelleyebilir.

Bundan sonra konuyla ilgili yapılacak çalışmaların ebeveyni boşanan çocukların farklı gelişimsel dönemlerinde izlenebileceği boylamsam desenli ve ebeveynlerin ayrı ayrı ele alınacağı çalışmalar olması önerilebilir. Boşanma sonrası danışmanlık uygulamalarında ebeveyn yabancılaşması riski ele alınıp önlenmeli ve çocuğun cinsiyeti ve yaşına göre uygulama yöntemleri çeşitlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

1. Aral, N., Sağlam, M. (2012). Ebeveynleri boşanma sürecinde olan çocuklar ile ebeveynleri ile birlikte yaşayan çocukların duygularının cinsiyete göre incelenmesi. Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 1(2), 72-85.
2. Polat, D. (2012). Boşanma aşamasındaki bireylerin evlilik çatışmaları, çatışma iletişim tarzları ve sosyal destek sistemlerinin incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
3. Karahan, A.S. (2012). Boşanma sonrası yaşama uyum. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
4. Aydın, O. (2009). Boşanma sürecinde velayet ile ilgili anlaşmazlık yaşayan ebeveynlerin çocuklarına ilişkin düşünceleri ve çocukların boşanmaya uyum düzeylerinin incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
5. Alegöz, A., Tekin, M., Dikbaş, Ö., Sarı, S., Özler, D., Kaya, İ. ve ark. (2017). Boşanma ve çocuk üzerine etkileri.

6. http://bahcelievlerhurriyetilkokulu.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/34/28/742541/dosyalar/2017_10/31110243_BoYanma_ve_Yocuk_Yzerindeki_Etkileri.pdf. (Erişim tarihi: 13.10.2018).
7. Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 1269-1287.
8. Aktaş, Ö. (2011). Boşanma nedenleri ve boşanma sonrasında karşılaşılan güçlükler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
9. Sancaklı, D. (2014). Boşanmış annelerin ve çocuklarının boşanma sürecine ilişkin yaşantıları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
10. Tezcan, G. (2017). Ebeveynleri 18 yaşından önce boşanmış ve boşanmamış bireylerin kişilik örüntülerinin karşılaştırılması ve çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
11. Öngider, N. (2013). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(2), 140-161.
12. Korkut, Y. (2003). Bir geçiş süreci olarak boşanma. *Psikoloji Çalışmaları*, 23, 99-112.
13. Aral, N., Gürsoy, F. (2000). Boşanmış ve boşanmamış ebeveynlerin çocuklarının depresyon düzeyleri üzerine bir araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 1, 18-28.
14. Lucas, N., Nicholson, J. M., Erbaş, B. (2013). Child mental health after parent alseperation: the impact of resident/non-resident parenting, parent mental health, conflict and socioeconomics. *Journal of Family Studies*, 19(1), 53-69.
15. Walczak, Y., Burns, S. (2004). Boşanma ve çocuk üzerine etkileri. İstanbul: Özgür Yayınları.
16. Kurdek, L. A., Siesky, A. E. (1981). Effect of divorce on children: the relationship between parent and child perspectives. *Journal of Divorce*, 4(2), 85-99.
17. Yavuzer, H. (1993). Çocuk psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
18. Bilir, Ş., Dabanlı, D. (1981). Ailede boşanma vakaları sonucu çocukların geliştirdikleri tepkiler ve etkisinin araştırılması. B. Dikeçligil, A. Çiğdem, (Ed.), *Aile yazıları 3* (ss. 143-157). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
19. Yörükoğlu, A. (2000). Çocuk ruh sağlığı: çocuğun kişilik gelişimi, eğitimi ve ruhsal sorunları. İstanbul: Özgür Yayınları.
20. Feyzioğlu, S., Kuşçuoğlu, C. (2011). Tek ebeveynli aileler. *Aile ve Toplum*, 7(26), 97-106.
21. Richardson, S. ve McCabe, M.P. (2001). Parental divorce during adolescence and adjustment in early adulthood, *Adolescence*, 36(143), 467-489.
22. Huurre, T., Junkkari, H., Aro, H. (2006). Long-term psychosocial effects of parental divorce. *Eur Arch Psychiatry Clin Neurosci*, 256-263.
23. Kılınç, H. (2004). The impact of parental divorce and interparental conflict in intact families on heterosexual functioning of young Turkish women. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
24. Salk, L. (1998). Bebeklikten yetişkinliğe çocuğun duygusal sorunları (7.baskı). (E. Onur, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
25. Öztürk, S. (2006). Anne-babası boşanmış 9-13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne-babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri ilişkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
26. Baran, G., Bütün, A. A. (2004). Parçalanmış ve tam ailelerden gelen 9-11 yaş grubundaki çocukların bağımlılık eğilimlerinin incelenmesi. *Mesleki Eğitim Dergisi*,

- 6(12), 85-100.
27. Güler, G. (2017). Ebeveyn yabancılaştırma sendromu ve boşanma. Türkiye Klinikleri J Child Psychiatry-Special Topics, 3(3), 225-228.
  28. Wallerstein, J. S., Kelly, J. B. (1976). The effects of parental divorce: experiences of the child in later latency. American Journal of Orthopsychiatry, 46(2), 256-269.
  29. Gardner, R. A. (1985). Recent trends in divorce and custody litigation. Academy Forum, 29(2), 3-7.
  30. Torun, F. (2011). Ebeveyn yabancılaştırma sendromu. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 3(3), 446-482.
  31. Şen, B. (2014). Ebeveyne yabancılaşma sendromu. H. Buker (Ed.), Çocuk ve şiddet: toplumsal şiddetin cenderesinde çocuklar (ss. 42-54). İstanbul: Samer Bilimsel Yayınlar Serisi.
  32. Thayer, S. E., Zimmerman, J. (2003). Ayrılanlar için çocuk bakımı. (Ü. Türkoğulları, Çev.) Ankara: Arkadaş Yayınevi.
  33. Johnston, J. R., Walters M. G., Olesen, N. W. (2008). Is it alienating parenting, role reversal or child abuse? A study of children's rejection of a parent in child custody disputes. Journal of Emotional Abuse, 5(4), 191-218.
  34. Altuntaş, G.E.Ü., Ziyalar, N. (2018). Ebeveyne yabancılaşma olgusu- reddedilen ebeveyn olarak baba. Adli Tıp Bülteni, 23(1), 25-36.